

Szilágyi Ágnes Judit

A LUZITÁN INTEGRALIZMUS ÉS A PORTUGÁL NEMZETI SZINDIKALISTA MOZGALOM A SALAZARIZMUS ELSŐ ÉVEIBEN

Salazar és a portugál integralisták

António de Oliveira Salazar – a hosszú életű (1933–1974) portugál tekintélyuralmi Új Állam (Estado Novo) megteremtője és első számú vezetője – a kezdetektől világossá tette, hogy bár rendszere nem követi a liberális demokrácia alapelveit, és kérlelhetetlenül szemben áll a kommunizmussal, ugyanakkor távolságtartó az európai totális államokkal szemben is. Bár személyi diktatúrát hozott létre – és e diktatúra többeknek, kortársaknak és az utókornak, belföldön és külföldön egyaránt, eszébe juttatta a politikai rokonságot más „erős rezsimekkel” –, Salazar ezektől mégis igyekezett elhatárolódni, elutasítva a párhuzamot a pogány (értsd: nem a kereszténység morális alapján álló) és erőszakos, hódító rendszerekkel. Követői „...a velük való teljes azonosulást elutasították, azoknál visszafogottabbnak, valamint keresztényi alapokon állónak tekintve magukat. Meg kell jegyezni, hogy az ezt a kérdést a későbbiekben vizsgáló politológusok, történészek – beleértve a marxistákat is – egyetértettek ezzel a besorolással.”¹

Az állam hatalmát Salazar nem tekintette korlátlanak. Az ő modelljében az államot a jog és a morál kell hogy korlátozza, a morális korlátokat pedig a keresztény erkölcs jelöli ki. Az Új Állam ideológiai alapjait azonban nemcsak a keresztény gondolkodás határozta meg, hiszen már az 1926-ban létrejött – Gomes da Costa és Óscar Carmona nevével fémjelzett – portugál katonai diktatúra, illetve az általa előkészített salazari rendszer különböző politikai erőket integrált. Ezek közül a három legfontosabb: 1. a kereszténydemokrácia; 2. az integralizmus (a tradicionalista/nacionalista/monarchista, illetve az antidemokratikus/autoriter/korporativista elveket kölcsönözte); 3. a portugál viszonyokra adaptált európai minták, minden kinyilvánított távolságtartás ellenére főként Mussolini és Hitler rendszerének elemei (politikai rendőrség, kontrollált nyilvánosság stb.).²

Az luzitán (vagyis portugál) integralizmus katolikus és monarchista értelmiségiek csoportosulásaként indult, kulturális szervezetként, mely szembeszállt a köztársasági mozgalom antiklerikalizmusával. Bölcsője a coimbrai egyetem volt. Nagy hatást gyakoroltak rá az Action Française és Charles Maurras (1886–1952) gondolatai. A francia kultúra hagyományosan erős portugáliai befolyása mellett ebben szerepet játszott az is, hogy a mozgalom több monarchista tagja emigrációba (éppen Franciaországba) kényszerült a Portugál Köztársaság kikiáltása (1910) után.³ Az integralisták

¹ Helena P. Janeiro 1999: 58.

² A. H. de Oliveira Marques 1980: 71.

³ Manuel Braga da Cruz 1986: 15–16.

zászlóbontását jelző kiadványok még külföldön jelentek meg, 1913 májusától, majd lapjaik (Nação Portuguesa, „Aqui d’El Rei!”) már Portugáliában, Lisszabonban, Coimbrában. Az elméleti-irodalmi csoportosulásnak hamarosan politikai ambíciói is lettek. Első önálló szervezete megalapítására 1916 áprilisában került sor. Ekkor a királpártiaktól függetlenül létrejött a Luzitán Integralisták Központi Gyűlése (Junta Central do Integralismo Luzitano). Vezető személyiségei voltak António Sardinha, Hipólito Raposo és Alberto de Monsaraz gróf.⁴ A szervezet alapvető célja a királyság visszaállítása, egy tradicionalista, organikus, nemzeti monarchia megteremtése volt,⁵ antiliberalis és antiparlamentáris alapon. Egy rövid időre az ország irányításába is módjuk volt bekapcsolódni 1918-ban, hiszen ekkor két integralista került be Sidónio Pais kormányába.⁶ Az 1920-as évek elején a mozgalom vezetői megkísérelték az országos szervezet kiépítését, néhány regionális, városi és szakmai junta létre is jött. Ezzel párhuzamosan a vezetők törekedtek a pontosabb elméleti definícióra. Azonban szinte ugyanekkor megindult a belső egység felbomlása, valamint a külső politikai elszigetelődés.

Az integralista mozgalom az Estado Novo létrejötte után politikai tényezőként fokozatosan háttérbe szorult. Az az ideológiai tartalom, amit az integralisták kölcsönöztek a salazarizmusnak, jelentkezett ugyan a rendszer önmeghatározásában, de nem lehetett kizárólagos. Rövidesen kiderült, hogy Salazar elsősorban kiegyezést kereső, pragmatikus politikus, aki korporatív államában, az egypárti, konzervatív, tekintélyelvű, személyi diktatúra kiépítése után is igyekszik fenntartani a demokrácia látszatát, ráadásul az integralisták legfontosabb célkitűzését, a királyság visszaállítását nem támogatja. A szakirodalomban több helyen prefasisztának nevezett Központi Gyűlés egyébként 1933-ban oszlatta fel magát. De ekkor (1932-től) helyét a portugál politikai palettán már egyre inkább Francisco Rolão Preto (1893–1977) Kék Ingeseinek úgynevezett nemzeti-szindikalista szervezete vette át. A történészek véleménye szerint az új politikai formáció mintájául az európai fasiszta pártok (főként az olasz) szolgáltak. De ezzel kapcsolatban maga az egykori pártvezér azt állította egy 1975-ös interjúban, hogy a luzitán integralizmus kibontakozásakor az olasz fasizmusnak még nem volt hatása Portugáliában.⁷

A portugál Kék Ingesek

Portugália történetében nem jutottak komolyabb szerephez a jobboldali radikális, szélsőjobboldali csoportok, így a közülük legjelentősebbnek tartott, 1932-ben létrehozott nemzeti-szindikalista mozgalom (Movimento Nacional-Sindicalista) sem. Egyik alapítója, fő ideológusa és vezére az integralisták tardicionalista-monarchista táborából induló, jogász végzettségű Francisco Rolão Preto volt, aki az 1910-es években hosszabb időt töltött Brüsszelben, Toulouse-ban és Párizsban. Itt ismerkedett meg a korszak francia nacionalistáinak (a republikánusok közül Maurice Barrès, a monarchisták közül Charles Maurras, Léon Daudet és Jacques Bainville) eszméivel. Az integralizmus mellett leginkább ezek hatottak rá, valamint később az európai szélsőjobb pártjainak főként a külsőségei.⁸

⁴ Manuel Braga da Cruz 1986: 20–24.

⁵ Bővebben Szilágyi Ágnes Judit 2009: 71.

⁶ João Medina 2000: 110.

⁷ João Medina 1978: 157.

⁸ António Costa Pinto 2000: 15–32.

Rolão Preto mellett fontos személyiség volt a mozgalom főtárhelye, a szintén régi integralista Alberto de Monsaraz (1889–1959).⁹ Az általuk vezetett szervezet rövid virágzása alatt a tömeg mobilizálásával, nagygyűlésekkel és néha erőszakos, utcai megmozdulásokkal akarta elérni céljait. Rolão Preto körül vezérkultusz formálódott, szervezete félkatonai jelleget mutatott (felvonulások, harcias indulók, egyenruha). Ennek ellenére Rolão Preto írásaiban, főként az 1930-as évek második felétől, elhatárolódott a fasizmustól, és a fasiszta jelszó parafrázisaként 1936-ban meghirdetett elve lett: „mindent az emberért, semmit az ember ellen”.¹⁰

A nemzeti-szindikalisták önmeghatározása főként a sajtón keresztül történt. 1932 elejétől jelentek meg broszúráik (például O Nacional-sindicalista) és lapjaik (például Revolução). Ezekben mozgalmuk forradalmiságát és egyfajta harmadikutasságot hirdettek. Antiparlamentáris, hierarchikus, tekintélyuralmi, hivatásrendi, nemzeti és keresztényi állam szükségességéről beszéltek, melyben a gazdaságot nem a szabad verseny, hanem a központi irányítás vezérli. Különös fontosságot tulajdonítottak a társadalmi kérdéseknek, az önkormányzat kiteljesítésének, a magántulajdon és a család védelmének. Ugyanakkor a nemzeti-szindikalista ideológiában nem voltak rasszista vagy antiszemita vonások. Bár a Revolução – a portugáliai sajtóban kivételes módon – lelkesen üdvözölte Hitler 1933-as hatalomra jutását.¹¹

A nemzeti-szindikalistákat, akik „római módra” karlendítéssel üdvözölték egymást gyűléseiken, formaruhájukról „Kék Ingeseknek” is nevezték. A portugál munkások viseletéből átvett ruhadarab militáns külsőt kölcsönzött az aktivistáknak, akik között férfiak, nők és gyermekek is voltak. Karszalagjukra a portugál tradíciót jelképező embléma, a Krisztus Rend stilizált keresztje került.

A mozgalom taglétszáma a szervezet rövid fennállása idején gyorsan növekedett, becslések szerint elérte akár a 30–50 ezer főt is. Bár különös figyelmet fordítottak a munkásság megnyerésére, ténylegesen a csatlakozóknak csak 15%-a került ki ebből a rétegből. A nemzeti-szindikalisták viszont népszerűek voltak a diákság és általában a fiatalság körében, támogatóik nagy része a középosztályhoz tartozott (alkalmazottak, kistermelők, kiskereskedők). A nemzeti-szindikalizmus alapvetően nagyvárosi mozgalom volt, legjelentősebb rendezvényeire, megmozdulásaira Lisszabonban, Portóban, Bragában került sor.¹²

1933 februárjától egyre hangosabbak lettek a nemzeti-szindikalisták. Salazar autoritáriánus rendszere azonban nem sokáig tűrte a diktátor politikáját kritizáló, sőt leváltását követelő szónoklatokat és utcai zavargásokat (Rolão Preto nem tartotta elég radikálisnak Salazart és maga kívánt a helyébe lépni). Szeptemberben betiltották a Revolução-t, 1934 februárjában pedig nyilvános felhívást intéztek a Kék Ingesekhez, hogy csatlakozzanak a rendszer egyetlen pártjához, a Nemzeti Szövetséghez.¹³ Erre sem Rolão Preto, sem Alberto de Monsaraz nem volt hajlandó, és külföldre távozott.

Rolão Preto a spanyol emigrációban, 1934 novemberében José António Primo de Riverának, a korábbi spanyol diktátor fiának házában vendégeskedett, és részt vett a falangista program kidolgozásában, később pedig a spanyol polgárháborúban, a francoisták oldalán. 1935-ben hazatért, és a salazari rendszernek mindvégig kérelmelhetetlen ellenfele maradt, már 1935-ben részese volt egy sikertelen összeesküvésnek, és később is szoros kapcsolatban maradt az ellenzéki

⁹ António Costa Pinto 2000: 122–124.

¹⁰ Francisco Rolão Preto 1953.

¹¹ João Medina 1978: 124–128.

¹² António Costa Pinto 2000: 120–122.

¹³ União Nacional: A pártot 1930. július 30-án még a katonai diktatúra hozta létre. Aztán a salazarizmust támogatók széles bázisú tömegszervezeteként működött, mely egyedülként állíthatott jelölteket a további parlamenti választásokon, így gyakorlatilag az Új Állam egyetlen legális pártja lett, vagyis az Estado Novo voltaképpen egypártrendszerként működött. A pártot, bár tényleges

körökkel. Ennek köszönhetően a Portugál Köztársaság elnöke, Mário Soares 1994-ben poszthumusz kitüntetést adományozott neki „hazafiságáért és olthatatlan szabadságszeretetéért”.¹⁴

Együttműködés vagy ellenállás

Az integralista és a nemzeti-szindikalista mozgalom – bár a portugál politikai palettán szinte váltotta egymást – karakterében mégis különbözött. Az előbbi elitista jellegű volt. Míg legitimációját a történelmi hagyománnyal (monarchia) kívánta megteremteni, addig utódja a tömeg mobilizálása, a karizmatikus vezető személye és a mozgalom erőszakos, katonai jellege által.

A kormány először 1930-ban definiálta Portugáliát korporatív¹⁵ nemzeti államként, amit az integralisták még melegen üdvözöltek, de a továbbiakban egyre élesebben szembe helyezkedtek Salazzal, különösen az Új Állam kereteinek alkotmányos rögzítése (1933) után. A miniszterelnök-diktátor eleinte együttműködési ajánlattal próbálta semlegesíteni egyre kellemetlenebbé váló politikai ellenfelét, és részben sikerült is integrálnia a Nemzeti Szövetség keretébe. Azonban a mozgalom 1934-es betiltása után végleg a barikád ellentétes oldalára került Salazar, illetve Rolão Preto. Olyannyira, hogy ez utóbbi 1935-ben részt vett az Estado Novo elleni eredménytelen katonai államcsíny kísérletben, melyet a puccs vezetőinek bebörtönzése, illetve száműzése követett.

Azok a nézetkülönbségek, melyek megbontották a salazari rendszer és az integralisták, nemzeti-szindikalisták egyetértését, az alábbiakban foglalhatók össze:

a) az integralista tervekben egy a monarchia hagyományaihoz szervesen kapcsolódó, anti-parlamentáris rendszer szerepelt, melynek legitimációját a tradicionalista nacionalizmus, a politikai és társadalmi szervezőelvét pedig a korporativizmus adta volna. Fontos szerepet szántak a helyi önkormányzatoknak, tehát ellenzői voltak a centralizációnak; mivel a királyságot első-sorban mint intézményt (és nem a király személyét) védelmezték, szembekerültek a személyes hatalmon alapuló tekintélyuralommal.

b) a salazarizmus, a fentiekkel éppen ellentétben, tekintélyuralmi köztársaság volt, ahol az első számú vezető, Salazar, hatalma és döntési jogköre háttérbe szorította az intézményekét; integralista bírálói szerint nemzeti helyett államkorporativizmust vezetett be; a hatalom legitimációja nem a tradícióra, hanem a vezető személyes tulajdonságaira épült, a tekintély mindenhatóvá vált; igaz, hogy a társadalom bizonyos fokú militarizálása (például a katonai jellegű ifjúsági szervezet, a Mocidade Portuguesa létrehozása 1936-ban) közel állt a Kék Ingesek elképzeléseéhez, azonban az integralisták által nagyra tartott helyi szerveződések e téren is háttérbe szorultak.

Szinte törvényszerű volt tehát, hogy az integralisták idővel szembekerültek a salazarizmussal, melynek végső soron eklekticizmusát kifogásolták. Kritikájuk szerint az Új Állam megpróbálta összebékíteni „az állam önzését a korporativizmussal, a liberalizmust a szervezett nemzettel, a múlt halott elméleteit a jelen egész Európára kiható, izgalmas valóságával”.¹⁶ Ez a kiegyezés elfogadhatatlan volt az integralisták számára.

átalakulást ez nem jelentett, 1970-ben, V. kongresszusán átkeresztelték, és Népi Nemzeti Akció (Acção Nacional Popular) néven működött tovább.

¹⁴ Adatok *Francisco Rolão Preto* életrajzából.

¹⁵ Bővebben *Francisco Carlos Palomanes Martinho – António Costa Pinto* 2007.

¹⁶ *Manuel Braga da Cruz* 1986: 71–72.

Források

„Aqui d’El Rei!” (1914)
Nação Portuguesa: revista de filosofia política ([1914]–1938)
Revolução (1932–33)

Hivatkozott irodalom

- Cruz, Manuel Braga da:* Monárquicos e Republicanos no Estado Novo. Publicações Dom Quixote, Lisboa 1986.
- Janeiro, Helena P.:* A salazari Portugália és a vichyi Franciaország. Világtörténet (1999: ősz–tél) 57–64.
- Marques, A. H. de Oliveira:* A Primeira República Portuguesa. Livros Horizonte, Lisboa 1980.
- Martinho, Francisco Carlos Palomanes – Pinto, António Costa (szerk.):* O corporativismo em português: estado, política e sociedade no salazarismo e no varguismo. Civilização Brasileira, Rio de Janeiro 2007.
- Medina, João:* A ditadura sidonista. A „Ideia Nova” de Sidonismo: presidencialismo carismático ou regime profascista? *Clio Nova*, Série (2000: 5.) 93–111.
- Medina, João:* Salazar e os Fascistas. Salazarismo e Nacional-Sindicalismo. A História de Um Conflito 1932/1935. Bertrand, Lisboa 1978.
- Pinto, António Costa:* The Blue Shirts – Portuguese Fascists and the New State. Columbia University Press, New York 2000.
- Preto, Francisco Rolão:* Tudo pelo homem, nada contra o homem. Inquérito, Lisboa 1953.
- Szilágyi Ágnes Judit:* Metszéspontok – Tanulmányok a portugál és a brazil történelemről. SZTE, Szeged 2009.

Internetes hivatkozások

- Francisco Rolão Preto életrajza. <http://www.arqnet.pt/portal/biografias/rolao preto.html>, 2012. szeptember 10.
- Nacional-Sindicalismo e Estado Novo em debate. http://www.angelfire.com/pq/unica/forum_arquivo_1_ns_en.htm, 2012. szeptember 10.
- Quintas, José Manuel:* Rolão Preto. http://www.angelfire.com/pq/unica/il_frp_francisco_rolao_preto.htm, 2012. szeptember 10.

António de Oliveira Salazar
(1889–1970)
(a kép forrása: <http://www.oliveirasalazar.org/>)

Francisco Rolão Preto
(1894–1977)
(a kép forrása:
<http://herdeirodaecio.blogspot.hu/2012/03/as-condecoracoes-do-fascista-e-da.html>)

António Sardinha, Alberto Monsaraz és Luís Almeida Braga
spanyolországi emigrációban
(a kép forrása: <http://literaturamarginalis.blogspot.hu/2013/09/cem-anos-de-integralismo-lusitano.html>)

„Mindent az emberért,
semmit az ember ellen”
(a kép forrása:
<http://skocky-alcione.blogspot.hu/2009/08/capa-de-traicao-burguesa-rolao-preto.html>)

Meghívó egy 2011-es integralista rendezvényre,
a Kék Ingések szimbólumával,
a Krisztus Rend stilizált keresztjével
(a kép forrása: <http://viriatos.blogspot.hu/2011/04/no-dia-30-de-abril-o-integralismo.html>)